

Öz xalqının qənimi

Əliheydər Qarayevin bütün fəaliyyəti soydaşlarına nifrət üzərində qurulmuşdu

"Öz bolşeviklərin səni güllələyəcək". Bu sözləri Məmməd Əmin Rəsulzadə Kommunist Partiyasının Azərbaycan xalqının mənafeyinə zidd olan bütün tapşırıqlarını danışıqsız yerinə yetirməsi, milli duyğulara nifrət bəsləməsi, Azərbaycanda rus və erməni nüfuzunun möhkəmlənməsində əlindən gələni edərək bu yolda ən şərəfsiz işlərdən belə çəkinməməsi ilə seçilən bolşevik Əliheydər Qarayevə parlamentin sonuncu iclasında demişdi.

Uzun illərdən sonra zaman sübut etdi ki, M.Ə.Rəsulzadə nə qədər haqlı və uzaqqörən imiş. Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizlik İdarəsinin arxivindəki sənədlərdən də bəlli olur ki, hər cür şərəfsizliyə əl ataraq qurduğu "hökumət" Ə.Qarayevi 1937-ci ildə həbs edərkən onu sovet hökumətinə qarşı ikiüzlü siyasət aparmaqda ittiham edərək, "vətən xaini", "xalq düşməni" adlandıraraq sürəkli və əmansız işgəncələrdən sonra 1938-ci ildə Moskvada güllələyib. Akademik Ziya Bünyadov demiş: "Deməli, öz həmvətənlərinə qarşı "qırmızı terror"u düşüncəyə həyata keçirənlərin özləri də cilovsuz qan çanağının qurbanları oldular. Çünki külək yaradanlar mütləq tufana düşməli idilər".

Bu, öz millətinin vətənpərvər oğullarına silah qaldıran, onları hər cür alçaldan Əliheydərə Tanrının cəzası idi, yoxsa bütün canı-qanı ilə qulluğunda sadıq qaldığı sovetlərinmi "hədiyyəsi" idi? Sözsüz, bu, yüzlərlə "millətçilikdə", "şovinizmdə" günahlandırılmış, "panturanist", "panislamist" adı ilə gedər-gəlməzin qurbanı olan soydaşlarının, olmanın təhqirlərə, işgəncələrə məruz qalan ailələrin ah-nələsinin sədəsi idi ki, Tanrı onu öz silahdaşlarının əli ilə cəzalandırırdı.

Bütün arxiv sənədləri, xatirələr bir daha sübut edir ki, Ə.Qarayev Azərbaycanda bolşevik rejiminin bərqərar olmasında ən qədər, ən fəal hökumət adamı olub. Bu hökumət adamı 1920-ci ilin mayında Azərbaycanın bir çox bölgələrində sovet hakimiyyəti əleyhinə baş verən silahlı üsyanların yatırılması əməliyyatlarına rəhbərlik edib.

Milli məsələdə Nəriman Nərimanovun əleyhinə çıxan, "Türkiyə agentlərini" ciddi cəhdə üzə çıxarmağı özü üçün böyük bir hüner sayan Ə.Qarayevdə soydaşlarına, soyuna-kökünə bu qədər nifrət, sovet Rusiyasına sevgi haradan idi?

Ə.Qarayev parlamentdə ifrat sol mövqə tutmuş, Cümhuriyyət hökumətinin müxtəlif sahələrdə yeritdiyi siyasəti müntəzəm surətdə tənqid etmişdi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinə qarşı çevrilişin hazırlanmasında fəal rol oynamışdı. 1920-ci ilin yanvarında RK (b) P Bakı Komitəsi ya-

nında onun sədrliyi ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini devirmək üçün silahlı üsyan təşkil etmək məqsədilə "operativ qərargah" fəaliyyət göstərmişdi.

1920-ci ilin sonlarında İ.Stalin Bakıda olarkən Ə.Qarayev XI Ordunun Xüsusi Şöbəsinin rəisi Pankratovun otağında bir neçə dəfə təkidlə deyir: "Yoldaşlar, Rəsulzadə güllələnməyincə Bakıda Şura hökumətinin bərqərar olunması sübhə altındadır. İnqilab

adından tələb edirəm ki, Rəsulzadə haqqında ölüm hökmü çıxarılsın və təcili olaraq yerinə yetirilsin". Stalin bu işə qol qoymadığı üçün Əliheydər arzusunu üreyində qalır, o, M.Ə.Rəsulzadənin heyfini burada başsız qalan ailəsindən, qohum-əqrəbasından çıxır. 1920-ci ilin sonlarında nəslin yeganə başpapağı qalan təmsilçisi Məmməd Əli Rəsulzadəni (M.Ə.Rəsulzadənin emisi oğlu) həbs etdirir. M.Ə.Rəsulzadənin həyat yoldaşı Ümdülbanu xanım, analığı Maral xanım, övladları-qızları Lətifə, və Xəlidə, oğlu Azər və digər qohumları həbs edilib Qazaxıstana sürgün edilir. Oğlu Azər güllələnir. Bütün qohum-əqrəba sovet hökumətinin cəhənnəm əzabına məruz qalır.

1920-ci ilin fevralında Ə.Qarayev Azərbaycan Kommunist Partiyasının (1-ci qurultayında) Mərkəzi Komitəsinin üzvü seçilir və martın 30-da Dağıstandakı sovet qoşun-

larının komandanı B.Şeboldayevə telegram göndərərək fərəhlə yazır: "Ən yaxın günlərdə Bakıda çevrilişə hazırlaşırıq". Bu çevrilişlər, üsyanlar onun günahsız xalqına çox baha başa gəlsə də, Ə.Qarayev, Həmid Sultanov, Ayna Sultanova, Hökumə Sultanova, Dadaş Bünyadzadə, Musabəyov, Ceyran Bayramova kimilərinin heç tükünü də tərpətmədi. Çünki sovet hökuməti öz soydaşlarını qanına qəltan etdikləri üçün onları yaxşı vəzifələrlə mükafatlandırdı. Məsələn, Ə.Qarayevi öz xalqına daha çox qənim kəsildiyi üçün Bakı Müvəqqəti İnkilab Komitəsinin sədri, Azərbaycan SSR xalq ədliyyə və emək komissarı, Bakı Soveti İcraiyyə Komitəsinin sədri kimi məsul vəzifələr ilə şimikləndirdilər ki, 1930-cu illər hadisələrində daha "fəal" olsun.

Bəs kim idi Ə.Qarayev? Gənc nəsli onu tanıyırmı? Bu gün qanlar bahasına əldə etdiyimiz müstəqilliyimizin qazanılması və ya ona qənim kəsilməsində kimlərin hansı xidmətlərinin olduğu niyə bu gün gənclərə təbliğ edilməsin? Oğul-uşaqları, nəvə-nəticələri niyə bilməsinlər ki, onların ata-babaları bu xalq üçün nə edib, nələrəndən keçib və yaxud əksinə...

Əliheydər Ağakərim oğlu Qarayev 1896-cı ildə Şamaxıda anadan olub. İlk olaraq mədrəsə təhsili alan Əliheydər sonra Şamaxı realni məktəbində oxuyub. 1916-cı ildə isə Don (Novoçerkassk) Politexnik İnstitutuna daxil olub. Bir il sonra o, Tiflisdə "Hümmət" (menşevik) komitəsinin katibi seçilir və beləliklə, inkilabi fəaliyyətə başlayır. Ə.Qarayevin jurnalistlik, publisistik fəaliyyəti də elə həmin ildən Tiflisdə çap edilən "Al bayraq" qəzetinin redaktoru kimi daha da genişlənir.

1918-ci ilin dekabrından "Hümmət" partiyasından Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti parlamentinin üzvü olmuş və həmişə də ifrat sol mövqə tutmuşdu. Özünün redaktor olduğu və eməkdaşlığı etdiyi bütün mətbu orqanlarında (hətta rus və erməni dilli) milli hökumətə qarşı kəskin tənqidi mövqeyini bildirmiş, hökuməti üsyanla devirmək, parlamenti dağıtmaq, şura hökumətini elan etmək kimi fikirlərini təbliğ etmişdi.

Belə olduğu halda Ə.Qarayev xalqına qənim kəsilən Stalindən, Pankratovdan, Şaumyandan, Sumbatovdan, Kirovdan, Qriqoryandan, Mikoyandan, Mirzoyandan, Markaryandan fərqi nədir? Bu fərqi M.Ə.Rəsulzadə parlamentdəki çıxışında belə bildirmişdi: "Üsyana çağıranın adı Əliheydərmi olsun, ya Vartazarmı olsun, ikisi də asidir".

Yazını sona yetirərkən 1973-cü ildə

Qərənfil Dünyamin qızı
Əməkdar jurnalist

nəşr olunan "Azərbaycan tarixi" (üç cildə) əsərinin birinci hissəsinə nəzər yetirdim. Girişindən ta sonuna kimi "Böyük Oktyabr sosialist inkilabı"nın, sovet hökumətinin və "qardaş" erməni xalqının bizlərə bəxş etdiyi "xoşbəxtlikdən (yeri gəlmişkən qeyd edim ki, əsərdə 1918-ci ilin mart soyqırımını vətəndaş müharibəsi kimi qələmə verilib! -müə.) bəhs edilən əsərin hər səhifəsində "müsavatçı", "millətçi", "satqın", "burjuva" adları ilə tənqid, hətta təhqir edilən milli demokratik respublika və onun yaradıcıları haqqında fikirlərə rast gəldim. "Tüfeyli, istismarçı ünsürlər", "müsavatçılar və türklər tərəfindən talan edilmiş xalq..." və s. bu kimi fikirlərin yanlışlığı sübut etdi ki, 70 il ölkəni kim talan edib, "bir həsir, bir məmməd nəsir" qoyub.

Amma unutmayaq ki, uzun illər şəninə əsərlər, dastanlar qoşulan, təriflər yağdırılan, təmtəraqlı sözlərlə tərənnümü səmələrə qədər ucaldılan sovet hökuməti Əliheydər kimi nökrələrinin əli ilə 70-80 min Azərbaycan ziyalı nümayəndəsini məhv etdi.

Fəhlə-kəndli hökuməti adı ilə elə kəndlimizə də, fəhləmizə də qənim kəsildi sovet hökuməti. 1920-ci il aprelin 28-nə keçən gecə hakimiyyəti ələrinə alan bolşeviklər bəndit Dzerjinskini qırmızı terror bayrağını qaldıraraq soyğunçuluq, qarət və xalq qəsdən məhv etməklə məşğul oldular. Neft mədənlərində işləyən minlərlə azərbaycanlı fəhlə casusluq adı ilə sürgün edilir, digərləri isə İrana qovulurdu.

Gənc oxucum! Sən bu gün bunları bilməlisən. Xalqının, dövlətinin dostunu, düşməni tanımaq üçün bilməlisən!